

Kamu Okullarının Sosyal Sermaye Düzeyleri ve Dezavantajlılıkları ile İlgili Değişkenler Arasındaki İlişki*

The Relation between the Social Capital Level and Disadvantageousness Variables of Public Schools

Gündüz GÜNGÖR**, Hüseyin ERGEN***

Özet: Bu araştırma ilköğretim okullarının sosyal sermaye düzeyleri ile dezavantajlılığı belirleyen değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Verilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından bir anket geliştirilmiş ve bir görüşme formu hazırlanmıştır. Mersin ili Mezitli ilçesi sınırları içindeki 27 ilköğretim okulu ve 2 özel eğitim okulunda görev yapan 368 öğretmene uygulanmıştır. Görüşme formu ise evrendeki 29 okulun yöneticilerine uygulanmıştır. Veri analizi; frekans, yüzde, ortalama, standart sapma ve t-testi kullanılarak yapılmıştır. Bulgular; okulların dezavantajlılığı belirleyen okulun bulunduğu yerleşim yeri nüfusu, öğrenci ailelerinin çoğunluğunun ikamet yeri, yerli olup olmama durumu, gelir durumu ve engellilik değişkenleri açısından sosyal sermaye düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna karşın, okulların sosyal sermaye düzeyleriyle öğrenci ailelerinin çoğunluğunun göç durumu ve tek ebeveynli (parçalanmış) olması değişkenleri açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal sermaye, dezavantajlı öğrenciler, ilköğretim okulları.

Abstract: This study aims at identifying the relation between the social capital level and the variables defining disadvantageousness of primary schools. Data collection tool has been designed by the researcher in order to collect data and an interview form has been prepared. The questionnaire has been applied to 368 teachers working in 27 primary schools and 2 special training schools in the Mezitli district of Mersin province. The interview form about the disadvantageousness variable was applied to 29 school principals. Data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation and t-test. The results of the study show that there is a significant difference between the social capital levels of schools in terms of the population of the school district, the residence place of the students' parents, being native or not, the income level of families and the disability of students. On the other hand, there is no significant difference between the social capital level of schools with respect to the immigration of the families and single parent family variables.

Key Words: Social capital, disadvantaged students, primary school.

GİRİŞ

İnsanlar ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerek toplumsal, gerekse bireysel düzeyde sürekli iletişim kurma arayışındadır. Bu çerçevede sevgi, saygı, dürüstlük ve güven gibi değerler bireyin ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Bu gibi değerler bireyin çevresindeki sosyal etki alanının oluşumuna katkıda bulunur. Bu alan içerisinde etkileşimi sağlayan; karşılıklılık, güven, dürüstlük, ortak ekonomik beklentiler vb. kaynakların yoğunlaşması veya birikimi “sosyal sermaye” kavramıyla açıklanabilir. Bireysel ilişkiler için önemli olan bu değerler, gruplar, topluluklar ve örgütler için de oldukça önemlidir.

Sosyal sermaye kavramı ilk olarak yirminci yüzyıl başlarında Amerika’da okul sisteminin değerlendirilmesi sırasında ortaya konulmuş ve ailelerin okula ilgileri ve okulların

* Bu makale Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde hazırlanan Güngör, G. (2011). İlköğretim Okullarının Öğretmen Görüşlerine Göre Sosyal Sermaye Düzeyleri ve Dezavantajlılıkları ile İlgili Değişkenler Arasındaki İlişki (Mersin İli Mezitli İlçesi Örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezine dayalı olarak hazırlanmıştır.

** Doktora öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, e-posta: gunduz.gungor@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, e-posta: ergen@mersin.edu.tr

göstereceği performans arasındaki ilişki sosyal sermayenin zenginleşmesi olarak tanımlanmıştır (Woolcock ve Narayan, 2000). 1980'lere kadar, Homans, Jacobs ve Loury'nin de aralarında bulunduğu birçok araştırmacı daha çok toplumsal bağların önemini vurgulayan çalışmalar yapmışlardır (Bourdieu, 1986). Kolektif etkinliği kolaylaştırarak gelir artışını ve toplam üretim faktörü içerisinde daha etkili hale gelinmesini sağlayan sosyal sermaye bu özelliği açısından toplumları bir arada tutan bir tutkal olarak tanımlanmaktadır (Bjornskov ve Svendsen, 2003). Ayrıca sosyal sermaye karşılıklı ilişkiler ve bunun sonucu oluşan normların kaynağı ve bu kaynağın insan sermayesine katkısı üzerinden değerlendirilir (Coleman, 1988). Sosyal sermaye kavramına en önemli katkılardan birini ise Putnam yapmıştır. Putnam'a (1995a) göre sosyal sermaye toplumların sosyal yapıları içerisindeki normlar değerler ve ilişkilerin güven temelinde yarattığı sivil toplum organizasyonlarının sosyal ağlarıdır.

İnsanların birlikte aynı amaç etrafında buluşmalarını sağlayan toplumsal norm ve sosyal ağları sosyal sermaye olarak tanımlamak, insanları bir araya getiren genel değerlerin din, gelenek ve tarihsel özellikler olduğu kabulünden ileri gelebilir (Fukuyama, 2001; Woolcock ve Narayan, 2000). Sosyal ağ tiplerinin farklılığından kaynaklanan üç tür sosyal sermaye vardır. Bunlar: bağlayıcı sosyal sermaye, köprü kuran sosyal sermaye ve bağlantı kuran sosyal sermaye olarak sıralanmaktadır (Woolcock, 2001).

Güven, normlar, değerler, sosyal ağlar ve katılım gibi boyutları olan sosyal sermaye düzeyinin (Coleman, 1988; Fukuyama, 2001; Putnam, 1995a) eğitim örgütlerinde yüksek olması çalışanlar açısından demokratik bir çalışma ortamı sağlaması, öğrenciler açısından da akademik başarıyı arttırması bakımından önemlidir. Bourdieu'ya (1986) göre sermaye türlerinden fiziki, beşeri (insan), kültürel sermayeden herhangi birinin yokluğu ya da yetersizliğinde; sosyal sermaye olmayanın veya yetersiz olanın yerine geçebilir.

Sosyal sermayenin fiziksel ve beşeri sermayeye yapılan yatırımların kârlılığını arttırması açısından çok önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir yandan, eğitim-öğretim hizmetlerinin kamu tarafından karşılanmasının toplumsal birlikteliği sağladığı; diğer yandan sosyal sermayenin de güven, gönüllülük ve katılım boyutlarındaki katkısı dolayısıyla ekonomik büyümede etkili olduğu belirtilmektedir (Putnam, 1995b). Bu açıdan sosyal sermayenin insan sermayesi getirilerini dolaylı olarak arttırması (Gradstein ve Justman, 2000), okullarda dezavantajlılıkları nedeniyle sosyal ilişkileri zayıflayan, akademik başarıları düşen öğrencilerin eğitime dair beklentilerini yükseltebilir. Başka bir deyişle, öğrencilerin okuldaki sosyal sermaye düzeyinin yüksekliği vasıtasıyla dezavantajlarından kaynaklanan yoksunluklarının eğitim ortamı içerisinde etkisinin azaltılması hem dezavantajlıların eğitimi hem de eğitim sisteminin geleceği açısından önemlidir. Levin'e (2005) göre eğitim politikalarının marjinalleşmiş (dezavantajlı) öğrencilerden daha avantajlı öğrencilere doğru etki eden bir sıra izlemesi gerekmektedir.

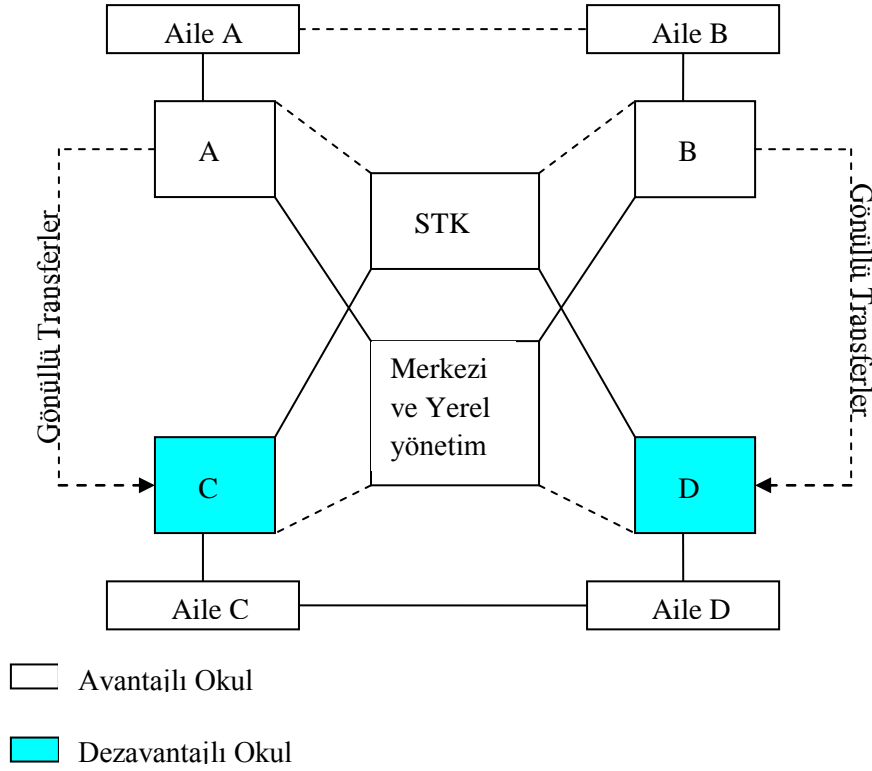
Dezavantajlıların eğitimi grupsal, yoksullukla ilişkili, konumsal ve bireysel farklar olmak üzere dört kategori altında incelenmektedir. Grupsal açıdan dezavantajlılık, toplumun geneli içerisinde belirli özellikleri nedeniyle azınlık olarak değerlendirilen grupları kapsamaktadır. Bu özellikler etnik köken, anadil farklılığı, dinsel farklılık veya yerli olma durumu olarak ifade edilmektedir. Yoksullukla ilişkili dezavantajlılık sosyo-ekonomik statünün düşüklüğü ve gelir yoksulluğu üzerinden değerlendirilmektedir. Konumsal açıdan dezavantajlılık, bireyin yaşadığı yerin kentsel-kırsal bölge oluşu veya göçmenlik statüsü üzerinden değerlendirilmektedir. Bireysel farklar nedeniyle oluşan dezavantajlılık ise, bireyin özel eğitim ihtiyacı olup olmaması üzerinden tanımlanmaktadır (Anonymous, 2010).

Eğitim örgütlerinde sosyal sermaye düzeyi ve dezavantajlılıkla ilgili olan bu çalışma durumsal yaklaşımın ele alındığı (Coleman, 1988) mikro düzey (Uphoff, 1999) bir sosyal sermaye araştırmasıdır. Dezavantajlılar genel olarak "yoksunlar" şeklinde ifade edildiğinde bu yoksunlukların yaşamdaki etkilerinin hafifletilmesi önemlidir. Konunun işlevselci bakış açısından ele alındığı bu çalışmada sosyal sermaye birikimi sayesinde ortaya çıkabilecek olumlu bir işlevin "yoksunlar" lehine değerlendirilmesi dikkate değer olup, kavram olarak sosyal sermayenin de bu değerlendirme üzerinden yeniden tanımlanması gerekmektedir. Sosyal sermaye, sosyal ağlar ve sosyal etkileşim yoluyla dezavantajlı bireylerin ekonomik etkinliklerini

sürdüğü her ortamda güven temelli ilişkiler yoluyla dezavantajlıklarının yaşamsal etkilerini hafifleten bir araçtır.

Bir eğitim örgütündeki (okuldaki) sosyal sermaye birikimi o okul çalışanları, öğrenciler ve aileler arasında güven temelli ilişkiler oluşması ve verimliliğin artması sonuçlarını doğurabilir. Aynı sıkıntıları yaşıyor olma ortaklığı üzerinden gerek dezavantajlı öğrencilerde gerek ise onların ailelerinde meydana gelebilecek yeni ilişki ağları sosyal sermaye kavramı açısından düşünüldüğünde önem kazanmaktadır. Bu nedenle dezavantajlı okulların sosyal sermaye düzeylerinin tespit edilmesiyle oluşturulan bilgi birikimi eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması çabalarını yüzeysel olmanın dışına çıkarabilir. Böyle bir birikim olmadan okullar arasında gerçekleştirilen giyim eşyası, kitap ve kırtasiye kampanyaları kapsamında dezavantajlı okulun belirlenmesi sürecinin çoğu kez yüzeysel tespitlerle gerçekleştirildiği gözlenebilmektedir.

Eğitim örgütlerinde sosyal sermaye ve dezavantajlılık ilişkisinin şemalandırılmasına ilişkin bir öneri bu çalışmada yapılan literatür taramasından yararlanılarak (örneğin Castle, 2002; Norris, 2002; Dika ve Singh, 2002; Halpern, 2005; Field, 2006) bu çalışmada geliştirilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Eğitim Örgütlerinde Sosyal Sermaye ve Dezavantajlılık İlişkisi

Şekilde görüldüğü gibi dezavantajlı okullarda aileler arası güçlü ilişkiler kurulurken, avantajlı okullarda ise aileler arasındaki ilişkiler daha zayıftır. Aynı şekilde STK'lar dezavantajlı okullarla daha güçlü ilişkiler kurmaktadır. Avantajlı okulların dezavantajlı olan okullarla ilişkisi ise Kardeş Okul Projeleri gibi etkinliklerle sağlanan güçlü olmayan bir ilişki biçiminde kendini göstermektedir. Bunların dışında Milli Eğitim Bakanlığı ve Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla, METK'ya (Resmi Gazete, 1973) uygun olarak eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması amacıyla her okulla güçlü bir ilişki kurulması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Tarama modeline göre düzenlenen bu araştırmanın evrenini 2010-2011 eğitim öğretim yılında Mersin ili Mezitli ilçesindeki ilköğretim okullarında görev yapan tüm öğretmen ve yöneticiler oluşturmaktadır. Bu çalışmada örneklem seçilmemiş olup evrenin tamamına ulaşmak hedeflenmiştir. Anket formu, yerli-yabancı literatür incelemesi sonucu; güven boyutunda 9, normlar ve değerler boyutunda 14, sosyal ağlar ve sosyal etkileşim boyutunda 8, katılım boyutunda 11 ve farklılıklara tolerans boyutunda 6 madde olmak üzere beş boyutlu ve 48 madde olarak tasarlanmıştır.

Düzenlenen anket formu, 16 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Bu uzmanların 11'ini sosyal bilimlerin çeşitli anabilim dallarında görev yapan öğretim üyeleri; 5'ini ise sosyologlar oluşturmaktadır. Veri toplama aracının her bir maddesi için uzmanların verdikleri puanların ortalamaları alınmıştır. Ortalamaları 4,5'in altında olan maddeler silinmiş, boyut değişikliği önerisi yapılan maddelerin boyutları değiştirilmiş, bazı maddelerde ise eleştiriler üzerine ifade değişiklikleri veya kısaltmalar yapılmıştır. Uzman görüşlerine göre düzenlenen anket formunda güven boyutu 10, normlar ve değerler boyutu 11, sosyal ağlar ve sosyal etkileşim boyutu 6, katılım boyutu 8 ve farklılıklara tolerans boyutu 6 madde haline gelmiştir.

Mersin ilindeki iki okuldaki 54 öğretmenle yapılan pilot uygulama ile madde toplam korelasyonlarıyla “bir maddeden alınan puanlarla tüm veri toplama aracından alınan puanların pozitif yönde ve “yeterince yüksek” bir korelasyon ($r \geq 0,30-0,35$)” (Erkuş, 2003, s. 129) gösterdiği gözlenmiştir. Veri toplama aracının bütün maddeleri güven boyutu altında toplandığından tek boyutlu bir veri toplama aracı geliştirilmiş ve *Cronbach's alpha* katsayısı 0,952 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 1. Pilot Uygulama Sonucunda Elde Edilen Verilerin Madde Toplam Test Korelasyonu Sonuçları

Madde No	Madde Toplam Test Korelasyonu				
	1. boyut	2. boyut	3. boyut	4. boyut	5. boyut
G1	0,569	-	-	-	0,538
G2	0,511	-	-0,448	-	-
G3	0,527	-	-	0,442	-0,3-27
G4	0,547	-0,345	-	-	-
G5	0,682	-0,371	-	-	-
G6	0,393	-0,383	-	0,374	-
G7	0,432	-0,323	-	-	0,332
G8	0,7	-0,349	-	-	-
G9	0,799	-	-	-	-
G10	0,487	-	-	-	-0,329
N1	0,619	-	-	-	-
N2	0,645	-	-	-	0,307
N3	0,588	-0,364	-	-	-
N4	0,663	-	-	0,351	-
N5	0,49	0,503	-	-	0,35
N6	0,688	-	-0,476	-	-
N7	0,712	0,316	-0,345	-	-
N8	0,616	-	-0,431	-	-
N9	0,507	0,429	-0,398	-	-
N10	0,531	0,309	-	-	-
N11	0,653	-	-	-	-

Tablo 1. (devam ediyor)

Madde No	Madde Toplam Test Korelasyonu				
S1	0,731	0,305	-	-	-
S2	0,548	0,332	-	-	-
S3	0,621	-	0,349	-	-
S4	0,536	-	-	-	-
S5	0,689	-	-	-	-
S6	0,673	-	-	-	-
K1	0,716	-0,323	-	-	-
K2	0,724	-	-	-	-
K3	0,541	-	0,623	-	-
K4	0,435	-	0,651	-	-
K5	0,55	-	0,626	-	-
K6	0,221	0,325	0,316	0,604	-
K7	0,357	0,449	0,348	-	-0,323
K8	0,399	0,737	-	-	-
K9	0,375	0,725	-	-	-
F1	0,653	-	-	-	-
F2	0,589	-	-	-0,402	-
F3	0,827	-	-	-	-
F4	0,748	-	-	-	-
F5	0,546	-	-0,346	-	-
F6	0,765	-0,326	-	-	-

Alt problemlere ilişkin verilerin elde edilmesi için ise sadece okul yöneticilerine uygulanmak üzere “Öğrenci ve Velilerin Sosyal ve Ekonomik Özellikleri ile İlgili Okul Yöneticisi ile Görüşme Formu” adıyla 7 soruluk bir görüşme formu hazırlanmış ve okuldaki öğrencilerin yüzde kaçının dezavantajlı olduğu ile ilgili bilgilerine başvurulmuştur.

Okuldaki yoksul öğrenci yüzdesi, köyde yaşayan öğrenci yüzdesi, göç etmiş öğrenci yüzdesi, parçalanmış aile yapısına sahip öğrenci yüzdesi, Yörük ve Türkmen öğrenci yüzdesi ve engelli öğrenci yüzdesinin sorulduğu görüşme formu aracılığıyla ilgili okulun mevcudunun %50’si ve üzeri dezavantajlı olarak ifade edildiğinde, o okul ilgili değişken açısından dezavantajlı olarak kabul edilmiştir. Bu değişkenlerden farklı olarak okulun “parçalanmış aile” değişkeni açısından dezavantajlı kabul edilmesi için oran %20 ve üzeri olarak alınmıştır.

Veriler analiz edilirken okulların öğretmen görüşlerine göre sosyal sermaye düzeylerinin belirlenmesi için aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Okulların sosyal sermaye düzeyleri ile dezavantajlılığı belirleyen değişkenler arasında anlamlı ilişki olup olmadığının tespiti için t-testi uygulanmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı beşli *Likert* tipi olarak tasarlanmıştır. Her bir maddeye verilen cevap kodları 1,00 ile 5,00 arasında değişmektedir. Her bir okulun sosyal sermaye puanının belirlenmesi için ise, 41 soru için elde edilen (5 üzerinden) puanların toplamı dikkate alınmıştır (Maksimum puan: 205).

Dezavantajlılığı belirleyen değişkenlerle ilgili verilerin toplanması için sadece okul yöneticilerine uygulanmak üzere geliştirilen yedi soruluk “Öğrenci ve Velilerin Sosyal ve Ekonomik Özellikleri ile İlgili Okul Yöneticisi ile Görüşme Formu”, “İlköğretim Okullarının Sosyal Sermaye Düzeyi Anketi” ile birlikte veri toplama amacıyla gidilen Mezitli evreni içerisindeki 29 okulda uygulanmıştır.

Tablo 2. Anket Sorularının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (n=368)

Sorular		\bar{X}	S
1.	Bu okulda özlük haklarım ile ilgili işlemler ben ilgilenmesem de, usulünce yürütülür.	3,95	1,04
2.	Bu okulda acil ihtiyaç olduğunda eğitim öğretim ile ilgili materyal ve cihazlar işler durumdadır.	3,34	0,99

Tablo 2. (devam ediyor)

	Sorular	\bar{X}	S
3.	Bu okulda öğretmenler; öğrencileri hedeflenen düzeye getirmek için ellerinden gelen çabayı gösterirler.	4,21	0,83
4.	Bu okulda öğretmenler değerlendirilirken objektif ölçütler kullanılır.	3,72	1,05
5.	Bu okulda eğitim öğretimle ilgili bir sorunla karşılaşan öğretmenler; mesai arkadaşlarından yardım alabileceklerine inanırlar.	4,01	0,96
6.	Bu okul ile okulun üstündeki milli eğitim kademeleri (İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı) arasındaki ilişki sorunsuzdur.	3,67	1,06
7.	Bu okulda aynı branştan öğretmenlerin ders yükleri adil şekilde dağıtılır.	4,25	0,88
8.	Bu okula yeni gelen öğretmenlere herkes elinden geldiğince yardımcı olur.	4,04	1,03
9.	Bu okulda öğretmenler birbirlerine karşı verdikleri sözü tutarlar.	4,16	0,8
10.	Bu okulda velilerle veya öğrencilerle yaşanabilecek sorunlar karşısında üstlerim haksız yere zarar görmeme izin vermezler.	3,84	1,05
11.	Bu okulda akademik başarının yükseltilmesi açısından çalışanlar arasında sorumluluk ve dayanışma vardır.	3,82	0,89
12.	Bu okulda çalışanlar birbirlerinin görüşlerine saygı duyarlar.	3,86	0,92
13.	Bu okulda insan ilişkileri ve iletişim açısından hangi tutum ve davranışların kabul görüp görmeyeceğine ilişkin sınırlar bilinir.	3,87	0,86
14.	Bu okulda çalışanların mesleki gelişimlerini sağlayan bir anlayış hakimdir.	3,65	0,96
15.	Bu okulda, öğrenciler okul kurallarına uyarlar.	3,24	0,91
16.	Bu okulda, çalışanlar okul kurallarına uyarlar.	4,03	0,76
17.	Bu okul, çocukların ahlaki gelişimine olumlu katkıda bulunmaktadır.	4,07	0,79
18.	Bu okulda yaşanan öğrencilerle ilgili disiplin sorunlarına; objektif bir şekilde yaklaşılır.	4,08	0,89
19.	Bu okulda öğrencilerin çevreye karşı duyarlılık kazanmalarına önem verilir.	4,03	0,88
20.	Bu okulda öğrenciler not isteyen müşteriler olarak değil, kendi eğitimlerine aktif olarak katılan bireyler olarak görülür.	4,1	0,85
21.	Bu okulda öğrencilerin insan haklarına duyarlılık kazanmalarına önem verilir.	4,08	0,87
22.	Bu okuldaki öğretmenler ve aileler arasında işbirliği vardır.	3,61	0,96
23.	Bu okul çalışanları, mesai saatleri dışında da birlikte zaman geçirirler.	2,96	1,07
24.	Bu okuldaki öğretmenler arasındaki ilişkilerde anlayış ve güler yüz hâkimdir.	3,83	0,89
25.	Bu okulda çalışanlar okuldaki olay ve gelişmelerden kısa sürede haberdar olur.	3,74	0,97
26.	Bu okulda öğrencilerin yaşadığı sorunlarla ilgili çalışanlar arasında işbirliği yapılır.	3,85	0,91
27.	Bu okulun çalışanları kendileri için düzenlenen etkinliklere birlikte katılırlar.	3,51	1,02
28.	Bu okulda eğitim öğretim yılının verimli geçmesi için öğretmenler üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirirler.	4,15	0,76
29.	Bu okulda kararlar ilgili herkesin katılımıyla birlikte alınır.	3,61	1,11
30.	Bu okuldaki toplantı ortamlarında kişisel görüşlerimi, ifade ederim.	4,00	1,02
31.	Bu okulda gerçekleşen toplantılarda önerilerimin dikkate alınması ve gerektiğinde uygulamaya konulması için çaba gösteririm.	3,93	0,94
32.	Bu okulda gerçekleştirilen seçimlere (işyeri temsilciliği, zümre başkanlığı vb.) katılırım.	4,07	0,97
33.	Bu okuldaki yardım kampanyalarına (kitap bağışı, kermes, gösteri gibi) etkin bir şekilde katılırım.	3,98	0,87
34.	Bu okulda veliler kendilerine yönelik olarak düzenlenen etkinliklere istekli katılırlar.	3,27	1,01

Tablo 2. (devam ediyor)

Sorular		\bar{X}	S
35.	Bu okulda veliler, okul yönetimi ve eğitim-öğretimle ilgili kararlara istekli katılırlar.	3,27	1,00
36.	Bu okulda çalışanlar bana özgü niteliklerime ve farklılıklarına saygı gösterirler.	3,93	0,86
37.	Bu okulda öğretmenler öğrencileri arasında ayırım yapmazlar.	4,24	0,80
38.	Bu okulda yeni göreve başlayan bir öğretmen okul çevresine, koşullara ve okul içi ilişkilere kolaylıkla uyum sağlar.	3,96	0,88
39.	Bu okulda çalışanlar bireysel farklılıklarından dolayı zarar görmeyeceklerinden emindirler.	3,99	0,95
40.	Bu okulda farklı şehir ve bölgelerden gelen öğrenciler birbirlerine uyum sağlamışlardır.	3,82	0,87
41.	Bu okulda farklı şehir ve bölgelerden gelen öğretmenler uyum içinde çalışırlar.	4,15	0,84

Anket sorularının ortalamaları 2,96 ile 4,25; standart sapmaları ise 0,76 ile 1,11 arasında değişmektedir.

BULGULAR ve YORUM

Bu araştırmada Mersin ili Mezitli ilçesindeki ilköğretim okullarının öğretmen görüşlerine göre sosyal sermaye düzeylerini tespit etmek ve bu düzeylerle dezavantajlılığı belirleyen değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır.

Tablo 3. Mezitli İlçesindeki Okulların Dezavantajlılık Kriterlerine Göre Yüzde, Frekans Değerleri ve Sosyal Sermaye Toplam Puanları

Dezavantajlılık kriterleri	Frekans (f) öğretmen sayısı n=368	Yüzde (%)	Sosyal sermaye puanı
1. Nüfus (20000 altı)	175	47,6	164,48
2. İkamet yeri (köy)	60	16,3	176,30
3. Göç durumu (göç etmiş)	50	13,6	154,30
4. Yerlilik (yerli)	133	36,1	167,05
5. Gelir durumu (düşük)	165	44,8	161,73
6. Parçalanmış aile (parçalanmış)	76	20,7	153,46
7. Engellilik (engelli)	13	3,5	172,61

Yüzde ve frekans değerleri açısından, yerleşim yeri nüfusunun 20.000'in altında olduğu bölgelerdeki okullar ile yoksul öğrencilerin devam ettiği okulların sayıca fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal sermaye toplam puanlarına bakıldığında dezavantajlılık kriterlerinden öğrenci ailelerinin ikamet yeri (kır-kent) ve öğrencilerin özel eğitim ihtiyaçları (engellilik) okulların sosyal sermaye düzeylerini yükseltirken; parçalanmış aile ve göç durumu değişkeninin de okulların sosyal sermaye düzeyini düşürdüğü görülmektedir.

Tablo 4. Sosyal Sermaye Toplam Puanları ile Dezavantajlılık Kriterleri t-testi Sonuçları (n=368)

Dezavantajlılık kriterleri	Gruplar	n	\bar{X}	S	t	p
Yerleşim yeri nüfusu	20.000 üstü	193	151,85	23,24	5,211	0,000
	20.000 altı	175	164,48	23,16		

Tablo 4. (devam ediyor)

Dezavantajlılık kriterleri	Gruplar	n	\bar{X}	S	t	p
İkamet yeri	İlçe	308	154,27	23,58	6,900	0,000
	Köy	60	176,30	16,82		
Göç durumu	Göç etmemiş	318	158,42	24,39	1,127	0,260
	Göç etmiş	50	154,30	21,40		
Yerli olup olmama	Yerli değil	235	152,66	23,10	5,760	0,000
	Yerli	133	167,05	22,90		
Gelir durumu (SED)	Yoksul değil	203	154,71	24,26	2,816	0,005
	Yoksul	165	161,73	23,20		
Parçalanmış aile	Parçalanmamış aile	292	159,00	23,33	1,797	0,073
	Parçalanmış aile	76	153,46	26,19		
Özel eğitim ihtiyacı	Engelli değil	355	157,32	24,09	2,268	0,024
	Engelli	13	172,62	16,54		

Yerleşim yeri nüfusu azaldıkça sosyal sermaye kaynaklarının yapısı da değişebilir. Basit karşılıklılık beklentisi üzerinden ortaya çıkan güven temelli sosyal sermaye, kaynak kolaylığı açısından daha rahat oluşturulabilirken, daha geniş sosyal yapılar içine kenetlenmiş sosyal ilişkiler üzerinden ortaya çıkan ve toplumsal kontrol mekanizmaları olarak da işlev görebilen sosyal sermaye kaynağına daha zor ulaşılabilir (Portes ve Landolt, 2000).

Bu çerçevede nüfusun daha az olduğu yerlerde kaynak oluşturma açısından daha kolay olması nedeniyle sosyal sermaye düzeyinin karşılıklı güven ilişkileri temelinde yüksek çıkması bulgusu literatürü destekler niteliktedir. Nüfus azaldıkça toplumsal yapı homojenleşerek kişiler arası bağlar daha güçlü hale gelebilir. Bu durumun da sosyal sermaye düzeyinin yükselmesine neden olduğu ifade edilebilir.

İlçe nüfusuna kıyasla köy nüfusunun daha düşük olması köyde yaşayan aileler ve öğrenciler açısından güven, normlar değerler ve sosyal ağlar boyutları açısından güçlü bağların oluşmasına olanak sağlar. Bununla birlikte anne-babalar da çocuklarını aynı okula gönderiyor olma ortaklığı üzerinden belirli bir kapalı sosyal ağ içerisinde olabilirler (Morgan, 2000).

Köy yaşamı içerisinde ortak yaşam alanlarının darlığı üzerinden kurulan ilişkilerdeki güçlü bağlar, anne ve babaların çocuklarını aynı okula göndermesi üzerinden sağlanan yeni ortaklıkla daha da güçlenir. Böylece öğrenci ailelerinin çoğunluğunun ikamet yerinin köy olması güçlü güven ilişkileri ve sosyal ağlar nedeniyle köy okullarındaki sosyal sermaye düzeyinin yüksekliğini açıklamaktadır.

Diğer yandan toplam puanlar a bakıldığında göç durumu açısından okulların sosyal sermaye düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t(366)= 1,127, p>0,05$].

Yerlilik değişkeni açısından bakıldığında Mezitli evreni açısından ilçe merkezinden köylere doğru gidildikçe azalan nüfusun homojenleşmesiyle güçlenen sosyal ağlar ve güven ilişkilerinin yerlilikle de bağlantılı olduğunu göstermektedir. Köylere doğru gidildikçe köy nüfuslarının Yörük ve Türkmen ağırlıklı olduğu; bu nedenle sosyal sermaye düzeylerinin yükseldiği ifade edilebilir. Putnam'a (2007) göre grup içi etnik çeşitliliğin artması grup içi güveni azaltırken sosyal sermayeyi de düşürmekte; bir grup veya toplum içerisinde çeşitlilik arttıkça kişilere ve yerel yönetimlere olan güven azalmakta, karşılıklı yardım ve işbirliği zayıflamaktadır. Sonuç olarak öğrenci ailelerinin çoğunluğunun yerli (Yörük ve Türkmen) olduğu okullarda sosyal sermaye düzeyi bağlayıcı sosyal sermaye nedeniyle yüksek çıkmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde sağlanan ekonomik büyümenin zenginler için olumlu etkileri olurken yoksullar açısından güvensizlik ve sosyal dışlanmışlığı tetikleyen sonuçlar doğurduğu (Narayan, 1999), yoksulların zenginlere kıyasla daha düşük fiziksel ve finansal sermayeye sahip olmaları onları sosyal sermaye kaynaklarına daha çabuk yönelmelerine neden olduğu (Collier, 1998) ifade edilmektedir. Sonuç olarak sosyal sermaye düzeyi ile gelir durumu değişkeni arasında anlamlı fark bulunmuştur. Öğrenci ailelerinin çoğunluğunun yoksul olduğu okullardaki sosyal sermaye düzeyleri yoksul olmayanlara kıyasla yüksek çıkmıştır.

Yine toplam puanlara göre parçalanmış aile değişkeni açısından sosyal sermaye düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t(366) = 1,797; p > 0,05$].

Aileler için engelli bir çocuğa sahip olmak bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Engelli çocuklara sahip aileler toplumsal çevreden gelen tepkileri azaltmak adına toplumla olan sosyal etkileşimlerini azaltma yolunu seçebilirler (Özşenol ve ark., 2003). Bununla birlikte Mowbray ve arkadaşlarına göre aileler çocuklarındaki engel durumunu topluma kabullendirmek için, bu konuyu öncelikle yakın çevrelerindeki akrabalarına, yakın arkadaşlarına, engelli olmayan diğer çocuklarına ve komşularına açıklayarak rahatlamayı ve kendilerini güvende hissetmeyi tercih ederler (akt. Erdoğan, 2010). Bu çerçevede öğrencilerin çoğunluğunun engelli olduğu okullarda aile-aile ve öğretmen-aile ilişkilerinin güçlü olduğunu, bu nedenle sosyal sermaye düzeylerinin diğer okullara kıyasla yüksek çıktığını açıklamaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda Mezitli ilçesi ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin görüşlerine göre okulların sosyal sermaye düzeyleri aritmetik ortalamalar açısından değerlendirildiğinde orta düzeyin üzerinde çıkmıştır. Anket maddelerinin her biri açısından değerlendirildiğinde ise (en yüksek puanı alması nedeniyle) öğretmenler ders yüklerinin adil dağıtıldığını düşünmektedirler. Ayrıca öğretmenler (en düşük puanı alması nedeniyle) okul çalışanlarının okul dışında birlikte zaman geçirmediklerini düşünmektedirler.

Mezitli ilçesindeki ilköğretim okullarının sosyal sermaye düzeyleri arasında dezavantajlılığı belirleyen değişkenler ile ilişkili olarak (göç durumu ve parçalanmış aile değişkenleri hariç) anlamlı fark bulunmuştur. Bu durum dezavantajlı olarak kabul edilen öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu okullarda güven temelli ilişkilerin güçlü olduğunu, bu sayede sosyal sermaye düzeyinin de yüksek çıktığını açıklamaktadır. Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda;

1. Sosyal sermaye düzeyleri düşük olan ilköğretim okullarının sosyal sermaye düzeylerini yükseltmek için okulun sosyal ağlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle okul-aile ve okul-sivil toplum örgütleri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi için okul yöneticileri ve çalışanlarının daha aktif olmaları,

2. Türkiye’de ekonomik ve sosyal sebeplerden dolayı meydana gelen iç göçün, hem göçmenler hem de göç edilen yer açısından sosyal etkilerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle göçmen çocuklarının yoğun olduğu okullarla ilgili sosyal sermaye araştırmalarının göç türleri ve teorileri ele alınarak daha geniş çapta yapılması,

3. Bu araştırmadaki dezavantajlılığı belirleyen değişkenlerden bazılarının birlikte etki ettiği düşünülen Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Devlet Parasız Yatılı ve Bursluluk Sınavı sonucuyla öğrenci kabul eden eğitim kurumlarının sosyal sermaye düzeylerinin tespit edilmesi ile ilgili yerel, bölgesel veya ülke genelinde çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Bjornskov, C. & Svendsen, G. (2003). *Measuring social capital-is there a single underlying explanation? Working Paper 03-5*, Department of Economics Aarhus School of Business.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital, Richardson J.G. (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258), Westport, CT: Greenwood.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital, supplement: Organizations and institutions: Sociological and economic approaches to the analyses of social structure, *The American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Collier, P. (1998). *Social capital and poverty, social capital initiative working paper no. 4, social development department*. Washington, DC: World Bank.
- Erdoğan, Ö. N. H. (2010). Engelliler ve ailelerinin yaşadığı sorunlar, *Öz-veri Dergisi*, 7(2), 1635-1650.
- Erkuş, A. (2003). *Psikometri üzerine yazılar*. 1. Basım, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 24.
- Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development, *Third World Quarterly*, 22(1), 7-20.
- Gradstein, M. & Justman, M. (2000). The political economy of education human capital, social capital and public schooling, *European Economic Review*, 44, 879-890.

- Harttgen, K & Klasen, S. (2010). Educational marginalization across developed and developing countries. Paper commissioned for the EFA Global Monitoring Report 2010, Reaching the marginalized, UNESCO. 12 Mayıs 2010 tarihinde <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001865/186583e.pdf> adresinden alınmıştır.
- Levin, B. (2005). Eğitim ve yoksulluk, (Çev. R. Günlü). *Eğitim Bilim Toplum*, 3(9), 56-67.
- Morgan, S. L. (2000). Social capital, capital goods, and the production of learning. *Journal of Socio-Economics*, 29, 591-595.
- Narayan, D. (1999). *Social capital and state social and substitution*, World Bank Policy Research Working Paper, No: 2167.
- Özşenol, F., Işıkhani, V., Ünay, B., Aydın, İ. H., Akın R. ve Gökçay, E. (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156-164.
- Portes, A. & Landolt, P., (2000), Social capital: Promise and pitfalls of its role in development. *Journal of Latin American Studies*, 32(2), 529-547.
- Putnam, R. D. (1995a). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 65-78.
- Putnam, R. D. (1995b). Tuning in, tuning out: The strange disappearance of social capital in America. *Political Sciences and Politics*, 28(4), 664-683.
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century: The 2006 Johan Skytte Prize Lecture, *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174.
- Resmi Gazete. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu, [METK], kanun no: 1739. 22 Mayıs 2010 tarihinde www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf adresinden alınmıştır.
- Uphoff, N. (1999). Understanding social capital: Learning from the analysis and experiences of participation. In P. Dasgupta and I. Serageldin (Eds), *Social capital: A multifaceted perspective*, (ss. 187-203). Washington D.C.: The World Bank.
- Woolcock, M. (2001). The place of social capital in understanding social and economic outcomes. *Canadian Journal of Policy Research*, 2(1), 1-27.
- Woolcock, M. & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research and policy. *World Bank Research Observer*, 15(2), 225-249.

EXTENDED ABSTRACT

INTRODUCTION

People are in search of communication. Affection, respect, sincerity and confidence are among the values which involve their relationships. Such values contribute the formation of a social sphere of influence surrounding the individual. Concentration and accumulation of roots such as reciprocity, confidence, sincerity, common economic expectations etc. explains the concept of "social capital." These values are important for organizations as well.

Social capital term is firstly used in relation to evaluation of school system in USA at the beginning of 20th Century to refer the relationship between the family resources and school performance. Many researches emphasized the social bonds since then. Social capital is defined as facilitating collective action and fostering economic efficiency and so that functioning as a binder for communities. Furthermore social capital is reclaimed in terms of mutual acts and norms that arise as a result of them and its contribution to formation of human capital. Putnam defines social capital as the social networks created by social norms, values and relationships within non-governmental organizations.

Within school context social capital level increase may lead some amelioration in wellbeing of disadvantaged groups. Education politics should follow an order from marginalized (disadvantaged) students to more advantageous ones. Education of disadvantaged student is analyzed in relation to groups, poverty, situation and individual aspects. In relation to groups, students belonging to minority groups are analyzed. Poverty may be analyzed in relation to socio-economic status and income poverty. Situational disadvantageousness is related to residence in urban-country settlements and/or migration status. Individual differences mostly refer to special education needs.

METHOD

This study aims at identifying the relationship between social capital levels and disadvantageousness of elementary schools. The study was designed as survey and administered on elementary school teachers and school administrators charged in Mezitli District of Mersin province in 2010-11 school year.

A questionnaire was developed by researcher to measure social capital levels of schools through literature review and validity/reliability study. A pilot study was carried out by 54 teachers in two elementary schools in Mersin. Cronbach's alpha coefficient was found .952. The questionnaire contains 9 items in confidence dimension, 14 items in values and norms dimension, 8 items in social networks and social interaction dimension, 11 items in participation dimension and 6 items in tolerance for differences dimension.

Information related to disadvantageousness of school was gathered through a interview form administered on school administrators.

FINDINGS and DISCUSSION

In Mezitli most of the schools operate in rural and poor neighborhoods. Highest social capital levels were observed in schools in rural areas and schools for those who have special needs. The lowest social capital levels belong to schools that fragmented and migrated families' students enroll.

Social capital level of schools in villages is higher than that of schools in district center. This finding is explained by confidence and social networks which are more strong in village life. The same relationship applies to nativity of students: social capital level of schools with mostly native (nomad) students higher than that of others. Ethnic variability decreases the level of social capital. Social capital level of schools in poor neighborhoods is higher than those which are not identified as poor. This finding is interpreted in a developing economy context: families in rural areas are poorer and are more deprived of physical capital and turn towards social capital; and families in district center are not identified as poor but did not accumulated much social capital. Social capital level of schools with special needs students is higher than that of schools with normal students. This finding is attributed to strong family-family and strong school-family relationships in these schools. Migrated and fragmented family statuses of students make no difference over social capital levels of schools.

CONCLUSION and RECOMMENDATIONS

In conclusion with the study, according to perceptions of elementary school teachers and administrators, social capital level of schools in Mezitli district is above medium level. Teachers think that their course loads were distributed equitably, which contributes positively to social capital levels (the item with highest score). On the other hand, school personnel did not spend any time for out of school activities (the item with lowest score).

In general social capital level of schools with disadvantaged students appears to be higher than that of others. This result stems from relationships depending upon confidence.

Based on the results of the study following recommendations were done:

1. Social network of schools which have lower social capital levels should be developed. For this respect, school administrators and personnel should be more active to enhance school-family school-ngo relations.

2. Further studies might be carried out to reveal the impact of migration background of families to social capital levels of schools.

3. Other variables related to disadvantageousness might be included in further studies.